

**A Néri Szent Fülöp Katolikus Általános Iskola
tanárainak visszaemlékezései az 1956-os forradalomra**

Emlékek könyve

50 éve történt

Történelmet tanítok, nemcsak tankönyvekből. Hiszen tudom, hogy minden esemény, származzon az a régi korokból vagy a közelmúltból, emberi sorsok mozaikdarabkáiból tevődik össze.

Ezek az „emlékszeletké” a valódi tanúi mindannak, ami történt. Hogyan látták a gyerekek, a fiatal felnőttek a körülöttük zajló eseményeket? Mit őriznek az 1956-os forradalom és szabadságharc képeiből? Konkrét emlékek ezek, vagy csak homályos foltok a múltból?

A történelem kódéből, a visszaemlékezések során, felsejlenek az arcok, körvonalazódnak az elmosódott érzések, és egyszer csak megjelenik az Ember... Aki félt, aki sírt, aki veszített, aki elveszített. A szavak ennyi év után a felszínre törnek: vádolnak, vagy megbékélnek.

Tanáraitok, lelki vezetőitek mesélnek ebben a kis könyvben arról az időszakról, amit ma '50-es éveknek hívunk. Legmélyebb, szívükbe rejtett titkaikat osztják meg most velünk, mert végre megtehetik. Nektek üzennek!

Azt üzenik, hogy a történelem nem fantáziában megszülető kalandregény, hanem a hétköznapi valóság. Ti is benne élték, a körülöttetek zajló események részesei vagytok ma is.

S talán, majd egyszer, sok évtized elmúltával, ti meséltek a következő nemzedékeknek arról, ami akkor már a történelemkönyvek lapjain is szerepel, valahogy így kezdve a történetet: „Abban az időben 13-14 éves diák voltam. 2006-ot írtunk...”

Szeretettel ajánlom az Emlékek könyvét kedves tanítványainknak, a „Néris” diákoknak:

Szalontai Erika

Csernyánszky Ildikó

A kisgyermekkor emlékei bizonytalan körvonalakkal, de mélyen az agyunkba sütve, csendesen kísértenek. Csak a megfelelő pillanatra várnak, hogy egy-egy ismerős illat, tárgy, gondolat vagy esemény hatására megelevenedjenek, és harsányan kiabálni kezdjenek.

A felvillanó képek apró darabkáiból utólag, felnőttként tudjuk csak összeilleszteni az összetartozó eseményeket, mert gyerekként a részletek sokkal fontosabbak az egésznél. Az emlékek érzelmeink ablakából látszanak, idővel átértékelődnek, szebbé vagy rútabbá válnak. Mindez azonban a mesélő hitelén mit sem ront, ha igaz szívvel, tiszta lélekkel szól.

Már hetek óta nem láttam apámat. Hiányát nemigen éreztem, mert az utóbbi időben csak estére jött haza, mire én már az ágyamban pihentem. Szemem sarkából láttam, hogy valami hosszú üvegcséből marokszám szedte a rózsaszín pirulákat, és utána rögtön az ágnak dőlt. Egyszer telefonon próbáltunk beszélni vele az óbudai piac sarkán álló fülkéből, ahonnan a Kórház utcai kápolna keresztje is látszott.

Anyám rutintalan telefonálóként idegesen dobta a tantuszt a kékesszürke készülékbe, miközben másik kezével szorosán a füléhez tartotta az óriási, fekete kagylót. Vékony mutatóujja meggömbült, mert erővel kellett a telefontárcsát akadásig forgatnia. Hosszú csengetés után ismeretlen hang szűrődött ki a kagylóból. Anyám zavartan motyogta, hogy ha a nővérke lenne olyan kedves, és apámat a telefonhoz hívná, mert beszélni szeretne vele. Már a második tantuszt nyelte el a masina, mire végre apám hangját hallottuk.

A téli tűzifáról beszélgettek, amit nem tudtunk megvenni ez ideig, mert nem kaptuk meg a tüzelőutalványt. Valami olyasmiről is eljutottak fülembe a szófoszlányok, hogy maradjon nyugodtan,

mert ott biztonságban, jó helyen van. Egyébként a gyárban elég sok mindenről suttognak az emberek, de itthon minden rendben, és én is jól vagyok.

Másról is esett még szó, de már nemigen figyeltem. Akkor anyu minden előzmény nélkül, hirtelen a fülemhez nyomta a kagylót. Beszéljek, mondta, mert apu van a vonal végén. Rettentő zavarba jöttem. Nem értettem, hogy lehet a vonal végén, mert én semmilyen vonalat nem látok, csak egy fekete drótot. Annak végén pedig nem apa, hanem a kékesszürke fémdoboz van. A fülke szoros volt kettőnknek, hideg üvegfala ekkorra már párás.

Kint sötétedett, a fülemhez érintett kagyló idegen szagú volt, dohánytól erősen búzlótt. Hallottam valami recsegést, aztán apám hangját, de én szótlánul álltam. A könnyek ellenállhatatlanul potyogni kezdtek a szememből.

A kudarc után édesanyám gyorsan elköszönt. Végre kiszabadultam a fülkéből! Anyu száraz, kicsit csontos, meleg kezével megfogta a kezemet és én újra magamra találtam. Hazafelé, beszélgetés közben, megígérte: Ha már nem kell túlóráznia, elmegyünk a játszótérre, oda, amelyikkel szemben „másik” nagyanyám lakik, és amelyiknek az utcájában a Jó Pásztorok templom áll. Ez a játszótér sokkal nagyobb, mint a többi, és kétféle hinta is van benne.

Elfelejtettem előbbi csalódásomat és már az sem zavart, hogy az eső egyre sűrűbben érte arcomat. Nem volt ernyőnk, siettünk, így aztán beszélgetésünk fonala megszakadt. Az utca sárga keramitkockái fényesen csillogtak az esőcseppektől. A megállóból induló busz kerekei megcsúsztak, az egyik utas a kezével törölte le az ablaküvegről az emberek párás leheletét.

Egy biciklis, akinek aktatászkája a kormányán himbálódzott, majdnem elesett. A viharkabátos szénszállító tróger kezikocsijával elévágott, épp hogy sikerült kikerülnie az utolsó pillanatban. A

járdán lehullott akácleveleket rugdostam, magas szárú lakkcipőm orra kezdett átázni, pedig csak néhány napja kaptam.

Mire utcánk sarkához értünk, a kátránytól bűzlő villanyoszlopok tetején kigyúltak a szerényen pislákoló fények. A házak, mint minden sváb településen, összeértek, a hosszú udvarokba csak a nyitott kapukon lehetett belátni. Az ablakok itt-ott alacsonyan, a földhöz közel ültek a falakon, így a kiszűrődő fényeket szinte fejmagasságomban láttam. A kapukat szegélyező, épített kerékvetők arról az időről árulkodtak, amikor még minden háznál lovas kocsival szállították a gazdák a környező hegyoldalokról a szőlőt.

Az ablakunk előtt álló villanyoszlop égője kiégett, anyámnak a vaksötétben csak hosszas próbálkozás után sikerült kinyitnia a kaput. A számomra elérhetetlen, hatalmas rézkilincs még a sötétben is ragyogott a sárgára pácolt kapun. Anyai nagyanyám türelmetlenül várt ránk, tudta, hogy ernyő nélkül indultunk útnak.

A hűvös este miatt befűtött a kályhába, bár aggódott, hogy még nem gondoskodtunk téli tüzelőről. Aznap korán feküdtünk, valami ismeretlen érzés fogott el, de az ágynak otthon szaga volt, megnyugodtam. Talán röstelltem szótlanságom is. Mégis meg kellett volna szólalnom. A lehúzott redőny résein aznap még az utcai lámpa fénye sem szűrődött be a szobába, szorosán anyámhoz bújtam.

Reggel nagyanyám szokásosan ébresztett, anya már nem volt otthon, dolgozni ment. Az eső elállt, tettük, amit máskor. Én kedvenc filckakasommal játszottam, amikor anyu zaklatottan megjelent az ajtóban. Nem értettem, mit keres itthon, amikor máskor később szokott hazaérni. A portás csodálkozva kérdezte tőle a gyárkapuban:

-Engelhardt né, maga nem hallgatta reggel a rádiót? Ma senki sem dolgozik, mit keres itt? Siessen haza! Forradalom van - mesélte anyám.

-A buszok menetrend szerint közlekedtek, a furcsa az volt, hogy csak néhányan ültünk rajta. - tette hozzá még anyu.

Apró, zöldmintás kiskosztümjében odalépett a rádióhoz és elcsavarta a gombot. Ettől a pillanattól kezdve a rádió folyamatosan szólt a lakásban. Jó néhány nap telt el. Anyám egyre zaklatottabb és aggodalmasabb lett. Én jól éreztem magam, mert ritka volt az ilyen alkalom, hogy nagymamám mellett édesanyám is velünk van, még hozzá napközben.

Az utcánkban csendesség volt, a redőnyök és a spaletták kora estére bezáródtak. A barátnőimhez nem mehettem át, pedig hozzánk közel, az utca túloldalán laktak. Nehezen viseltem ezt a tiltást, de kárpótolt anyám és a szomszéd bácsi egész napos jelenléte. A vásárlást is anya intézte. Ez szokatlan volt, azelőtt mamával kettesben jártunk a piacra.

A lakásban délután befűtöttünk, de éjszakára már nem. A fekete öntöttvas kályha sokáig nem tartotta a meleget, ezért korán feküdtünk, elővettük a téli dunyhát, mama is hozzánk feküdt apám helyére. Most, hogy apám helyét nagyanyám elfoglalta, először éreztem a hiányát. Az eddigi biztonság helyére az értetlenség és a félelem férkőzött.

Egy nap anyám megpróbált újra telefonálni apámnak, de a kórház már nem volt elérhető, sírva jött haza. A szomszéd néni ráadásul azzal a hírral érkezett, hogy atyai nagybátyámat az utcán többedmagával, fegyverrel az oldalán látta. Ekkor már biztosan éreztem, a szokatlannál több a változás körülöttem. Valamelyik reggel valaki hosszasan beszélt a rádióban.

-Most már lassan vége lesz mindennek, mert Nagy Imre állt a forradalom élére, ő majd összefogja az embereket. –hangzott anyám véleménye.

A következő napokat reményekkel telten, jobb kedvűen töltöttük, olyannyira, hogy elhatároztuk, végre kimegyünk a játszótérre.

Az élelmünk fogytán volt. Nagyanyám kijelentette, ma ő próbál kenyeret szerezni, és mivel nyugalom van a környéken, kimehetünk anyuval hintázni.

Az idő már késő ősze hajló volt, ezért fel kellett vennem a hosszú, vastag szövetkabátomat, és a házilag készült posztósapkámat, amelyet egy rózsaszín selyemszalaggal az állam alatt kötöttük meg. Rettentően zavart a szalag, mert éles szélé dörzsölte a nyakamat. Egyébként is utáltam a masnikat, legyenek azok a hajamban vagy az állam alatt. Nyafogtam egy kicsit, de a cél érdekében mindent elviseltem.

Szürke volt az utca, talán a feltöredezett bitumen, a járdaszegély bazaltkockái, a kifakult, naptól hosszában megrepedt lámpaoszlopok miatt. Rajtunk kívül egy lélek sem járt arra. Ez kezdett anyának gyanús lenni. Eszébe ötlött: Ma reggel elfelejtettük bekapcsolni a rádiót, de ha már elindultunk, akkor menjünk! Két sarokkal arrébb rohanó, fegyvertelen emberek jöttek a hátunk mögött. Egyszerre megtelt az utca.

-Itt vannak az oroszok, vigye haza a gyereket! – üvöltötte egy férfi felénk.

Anyám gondolkodás nélkül a karjára emelt és lélekszakadva rohantunk hazáig. Zötyögtem anyámon, ahogy futott, minden elrugaszkodását és földre érkezését éreztem. Szorosán fogott, ujja hegyét hátamba, bordáim közé eresztette, fájt. Egyek voltunk, mint régen. Ahogy hazaértünk, a felismerés döbbenete ült anyám arcára: a pékség az Árpád híd tövében van, ahonnan az emberek rohantak, nagymamám pedig odaindult kenyérért. Nem mert magamra hagyni, reszketve vártuk haza. Nem tudom, mennyi idő után, de megérkezett, hóna alatt egy két kilós kenyérral.

-Die Russen sind schon wieder da! – lihegte, és begurult 155 centijével és nyolcvan kilójával az ajtón. Soha ekkora megkönnyebbülést még nem éreztem, mint akkor. Jó pár év múlva mesélte mama, hogy amikor a hídon megjelentek az orosz tankok,

a sorban álló tömegbe löttek, több embert eltaláltak. November negyedikét írtunk akkor.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy senki nem látta, honnan jött a lövedék, a tankból vagy a Schmidt kastély felől a hegyről, ahová a forradalmárok beszorultak. Ezt már sokkal később beszélték a népek arrafelé. A játszótéri hinta árván maradt, és nem emlékszem, hogy valaha is együtt mentünk volna anyámmal még egyszer oda.

Apámról még mindig semmit nem tudtunk.

A délutánt és az éjszakát a szomszédos ház pincéjében töltöttük a ház szerény számú lakóival együtt. A dohszag egyetlen éjszaka alatt átítatta ruhánkat, a nedves, világítás nélküli, hideg helyiségben, ahová csak a takarókat tudtuk vinni. Idegenül éreztem magam. A sötétben rettentően féltem és átsírtam az éjszakát. Másnap anyám úgy döntött, visszamegyünk a lakásba. Több napig lehúzott redőny mögött, sötétben éltünk, az ekkorra már fűtetlenül maradt szobában.

Egyik éjszaka autófékezésre és dörömbölésre ébredtünk. A résnyire megemelt redőny mögött apám ovális arca rajzolódott ki az utcai lámpa fényében. Anyám suttogva könyörgött, nem értettem pontosan mit, de hangjából a félelem és a féltés volt kivehető. Apu mégsem jött be köszönni nekem, sebtében egy tábla szalonnát dugott be a résen át, és visszaugrott a kocsiba. Újból hetekre eltűnt. Talán még két-három napig hallottuk a fegyverek ropogását a hegy felől, aztán csend lett.

A rádió felhívására újra dolgozni kezdtek az emberek. Anyám is. A munkatársak, szomszédok nemigen beszéltek egymással ezekről a napokról, mindenki tette a dolgát.

Egy piaci körút alkalmával mama mégis szóba elegyedett egy ismerős fejkendős, húzott szoknyás nénivel. Hogy ne maradjak ki a beszélgetésből, harsányan mesélni kezdtem, hogy amikor a

pincéből feljöttünk, egy eltévedt lövedék hevert az udvarunkon. Mindketten határozottan leintettek: Bleib stű! – mondták svábul. Apám hazajött, de nagybátyámékat többé nem láttam. Svájból írták később: Fizessük ki a csővázás heverő hátralékát, amit részletre vettek! Anyám morgott, de megtettük, és kicseréltük apai nagyanyám régi ágyával.

A kastély körül a fiúk évekig gyűjtötték a lövedékeket, és vakargatták belőle a maradék puskaport.

A szomszéd utca bitumenjében sokáig látszottak az orosz tankok hernyótalpának nyomai. Kerékpárral végighajtva rajtuk apám még hosszú ideig újra meg újra átélte a történeteket, mert ő is a kastély védői között volt azokban a napokban. Minderről csak felnőtként halottam tőle, ezt is csak odavetett, rövid mondatokban. Nem tartotta hősnek magát, a teljes történetet soha nem tudtam meg tőle.

Felidézve a viharos napokat édesanyám is emlékezett. Fél évvel apa hazajötte után Schütz bácsi az utcán kérdezte tőle: Mit szólna, ha jelentené, látta apámat aznap éjszaka, amikor a szalonnát hozta nekünk. Anyám csak ennyit mondott: Tegyen lelkiismerete szerint, és otthagya az öreget. Évekig tartott ettől az embertől.

Apám nem él már, a házat, ahol laktunk, több mint negyven éve lebontották.

Az unokatestvéremtől rám maradt szalmatáska sincs már meg.

A hangok, a fények, az illatok, a színek és a képek mára összerendeződtek a fejemben és október vége körül lármásan követelik az emlékezést.

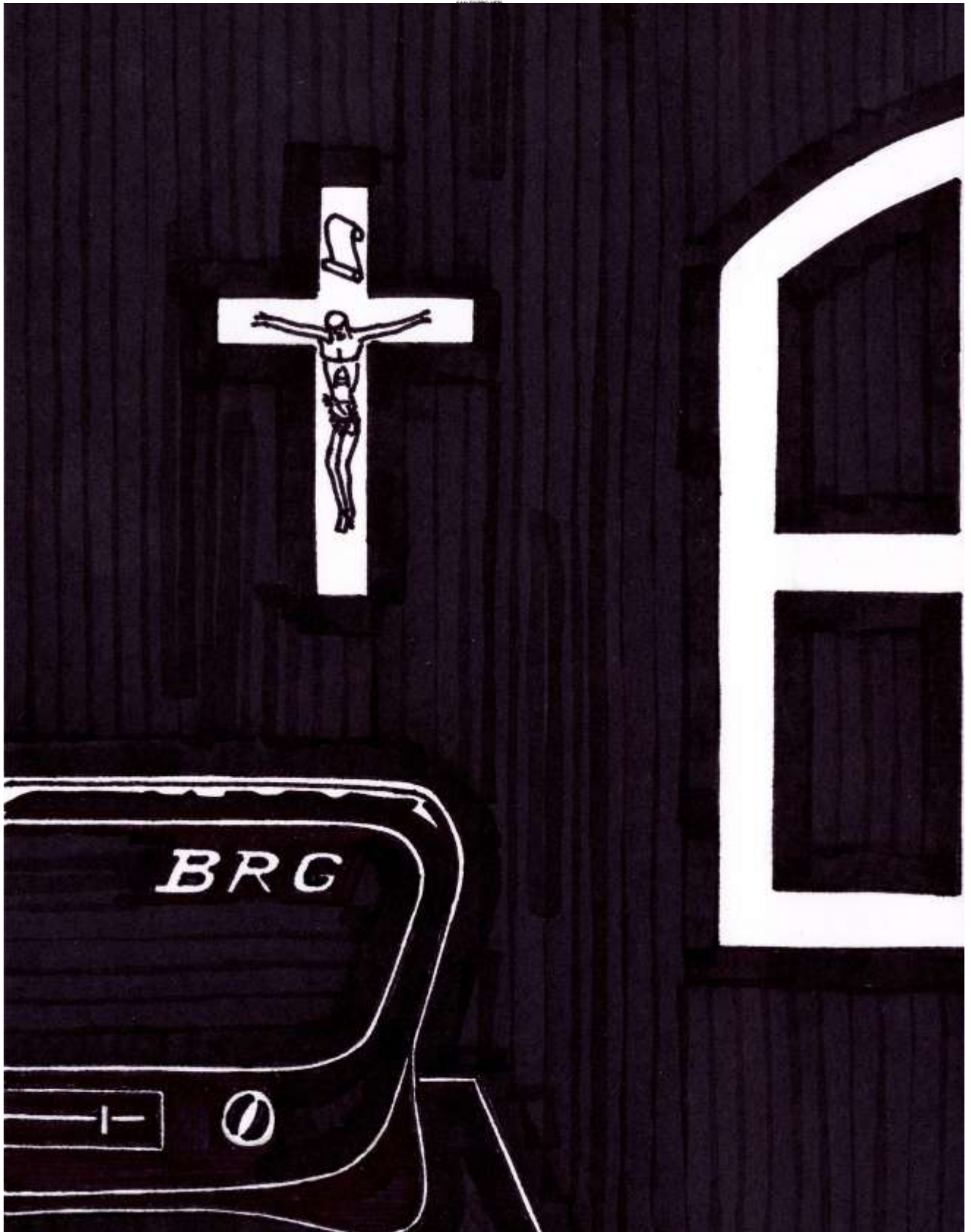

Fejes Ferenc

A XIV. kerületben laktunk családi házas övezetben, amikor a forradalom kitört. Ez abban az időben nyugodt, csendes, külső kerületnek számított, így nem volt a környéken kialakított óvóhely, ezért az egyik ház pincéjében húzták meg magukat a szomszédok.

Szüleimmel én is ott voltam az ostrom idején. Este volt. A pince sarkában egy régi, elektroncsöves, recsegő hangú rádió állt, körülötte a szomszédoktól összejött férfiak izgatottan hallgatták a legfrissebb híreket. Időnként nagyobb zúgást, recsegést lehetett hallani, majd alig érthetően ezt: „Itt a Szabad Európa Rádió, a 19-36 ... 42 méteres rövidhullámon, híreket mondunk.” Az éjszakát is itt töltötték a családok összezsúfolódva. A város felől még reggel is hallottuk az ágyúzás hangját.

A harcok végén, villamossal, a városban jártunk. Mindenfelé a rombolás nyomait láttuk, és az orosz katonákat, fegyverrel a kezükben. A Bosnyák téren is szétszóródott gránátok, lőszer, katonák. A templomot sem kímélték, a szentély homlokzati falán lövések nyomai jelezték a harcokat.

Tiszai Jutka

1956 nyara volt. Nagyon vártam már, hogy iskolába mehessek. Felépült az új iskola, melynek 1. osztályos tanulója leszek. Azonban a feszült politikai helyzet miatt a padokat az új épületből levitték a felnőttek a „légó” pincébe. Ott kezdtem meg iskolai tanévemet. Vasajtók, szürke, kicsi vasablakok, csak egyetlen villanykörte világította meg a helyiséget, amelyben tanultunk.

Októberben már a második emeleti új otthonunkban sem lakhattunk, le kellett menni a pincébe, hogy biztonságban legyünk. A családok szorosan egymás mellett laktak lent, a légoltalmi helyen. Csak az ágyainkat, ennivalót és néhány fontos holmit vihettünk magunkkal.

Sokgyerekes család élt mellettünk, nagyon szegények voltak. Örültek, ha a szelet kenyerekre kevés cukrot szórhattak. Ez volt számukra a sütemény.

Édesapám az Operaház főszakácsa volt. Amikor kitört a forradalom, gyalog ment a munkahelyére, mert a járművek nem közlekedtek. Hazafelé jövet meglőtték a lábát, a golyó a sípcsontjába fúródott.

Másnap Felföldi Berci atya, a család jó barátja, véres ruhában, sebesülten jött hozzánk, hogy segítsünk rajta. Engem édesanyám gyorsan játszani küldött, hogy ne lássam a vérző embert. Nehezen akartam szót fogadni. Az izgatottan suttogó felnőttek nem akarták, hogy egy hat éves kislány ilyet lásson, de a mai napig nem tudom elfelejteni ezt a jelenetet. Erről beszélni azonban nem volt szabad másoknak!

November elején orosz tankok vonultak el a házunk előtt. Néhány nap múlva az új lakótelepi lakásokba orosz katonákat költöztettek be. A feleségeik puccosan, róka gallérral a kabátjukon

sétáltak a mi utcáinkon. Máig érzem az orromban az erős kölniszagukat: „ОДЕКОЛОН.”

Iskolámat Martos Flóráról nevezték el, aki egy ifjú kommunista volt. Néhány évig még létezett a fakultatív hittanoktatás. Szabó Géza atya volt a hitoktatóm, ő most a Szent István Bazilika kanonokja, egyben a Szent Jobb őre. Később a hitoktatást az iskolákban véglegesen megszüntették.

Urbán Gábor atya

1956 szeptemberében harmadik osztályos lettem Nagykátán. Olyan sok tanuló volt, hogy mi a mozi mellett kaptunk egy termet, ez lett az osztálytermünk. Egy kicsit távol volt, de így mindig a község főterén mentünk át. Ezen a téren három emlékmű állt: az 1848-as, egy oszlopon stilizált ágyúgolyókkal, az első világháború hőseinek bronz emlékműve és a felszabadulási emlékmű. Ez egy orosz katonát ábrázolt, aki karján tartott egy kislányt. A nép egyszerűen csak „Ivánkának” nevezte.

Talán október 24-én mentünk haza tanítás után, amikor a tér tele volt emberekkel, és igyekeztek ledönteni az Ivánkát. Egy Hoffer traktorra kötött drótkötéllal se tudták megmozdítani. Később csak sikerült, és a szobor összetörve ott feküdt a téren. Felszabadult, bizakodó jókedvet lehetett tapasztalni mindenütt.

Az emberek az utcán csoportokba verődve tárgyalták a híreket, amelyeket a Pesten dolgozó gyári munkások, vasutasok hoztak. Szécsi Miska bácsi lovaskocsival vágatott a környező utcákon, a szabadságot éltette, Kossuth-nótákat énekelt. Később ezért elvitték a pufajkások, és elítélték. Beszélték, hogy a közutálatnak örvendő rendőr elmenekült, valahol bujkál. Egy másik rendőrt lelőttek a lakásán, talán személyes okból, talán politikai bosszúból. A tettet később kivégezték a megtorlások idején.

A felszabadultság mellett aggodalom is volt tapasztalható: só, cukor, liszt, gyufa legyen, mert nem lehet tudni, mit hoz a holnap. Elterjedt, hogy romlik a pénz, ezért sok fölösleges dolgot is megvettek az emberek. Ekkor kaptam egy bőrkabátot, amit sose szerettem.

Apámmal mentünk a malomba lisztért, amíg várakoztunk, az emberek az újságot olvasták, a híreket tárgyalták. Csak arra emlékszem, hogy az újság fejlécén Kossuth-címer volt. Ünnepi és

reménykeltő napok voltak, a Rákosi-rendszer lidércnyomása alóli felszabadulás öröme érződött mindenütt.

Az előzmények

Az 50-es évek nyomasztó, a kommunista ideológiával átítatott légköre mindent beborított. Azok az olvasókönyvi szövegek, amelyeken olvasni megtanultam, Sztálint, Rákosit magasztalták, még a mese is legfeljebb orosz népmese lehetett.

Persze ez még a gyerekekben is előbb-utóbb utálatot, ellenállást váltott ki. Az emberek a környezetemben hajnaltól éjszakáig dolgoztak, a beszolgáltatás viszont majdnem mindent elvitt.

Emlékszem a hosszú kocsisorra a község főutcáján, megrakva zsákokkal: aratás után vitték a búzát, majdnem ingyen, a beszolgáltatásba. És hogy milyen önkényes volt a rendszer, egy adalék: Csak az vághatott disznót, aki a beszolgáltatást teljesítette.

Apám engedélyt kért a tanácsházán disznóvágásra, igazolva, hogy kötelezettségeinek eleget tett. A hivatalnok nézegette, forgatta a beszolgáltatási kiskönyvet, majd ceruzával ráírta, hogy adjon be még 5 mázsa kukoricát. Apám otthon kenyérbéllel kiradírozta a beírást, harmadnap visszament, hogy teljesítette. Megkapta az engedélyt. A rendőr, a végrehajtó mellett a pénzügyőr volt az az ember, akitől félni kellett.

A jövedéki termékek – bor, pálinka, dohány - után kutattak, adóztattak. Ha a pénzügyőr, „a finác” feltűnt az utcában, lehetett tudni, hogy valakinél bort, pálinkát keres. Persze a gazdák igyekeztek eldugni megtermelt borukat szalmakazalba, kukoricaszár alá, vagy répásverembe. A finác ilyenkor összeszerelte a több darabból álló, másfél-kétméteres tört, és azzal kutatózott a hordó után.

A végrehajtók többen jártak, mindig meglepetésszerűen érkeztek. Végigkutatták a padlást, kamrát. Ha több terményt találtak, mint az egy főre járó mennyiség, azt elkobozták.

Kuláknak nyilvánítottak gazdákat, agyonvágták őket megemelt adókkal, kipellengéreztek, megaláztak tisztességes embereket.

Letartóztatásról, megverésről terjedtek hírek. Emlékszem a békekölcsön-jegyzésre. A pedagógusokat használták fel arra a dicstelen feladatra, hogy házról-házra járva békekölcsönt jegyeztessenek az anyagilag teljesen kizsigerelt lakossággal. Az ismerős, helyi születésű tanárok nagy szégyenkezéssel teljesítették az elvárásokat.

Az emberek féltek mindentől, amibe a hatalom beleköthetett. A szülői háztól nem messze volt egy tó, ami nyáron kiszáradt. Mi, az utcán játszó gyerekek, az iszapból második világháborús rozsdás fegyvereket, kardot szedtünk ki. Volt nagy riadalom, amikor az udvaron bemutattuk a „kincseinket.” Az ilyesmiért börtön járt.

József Attila szavai újra aktuálissá váltak: „fortélyos félelem igazgat”.

Végkifejlet

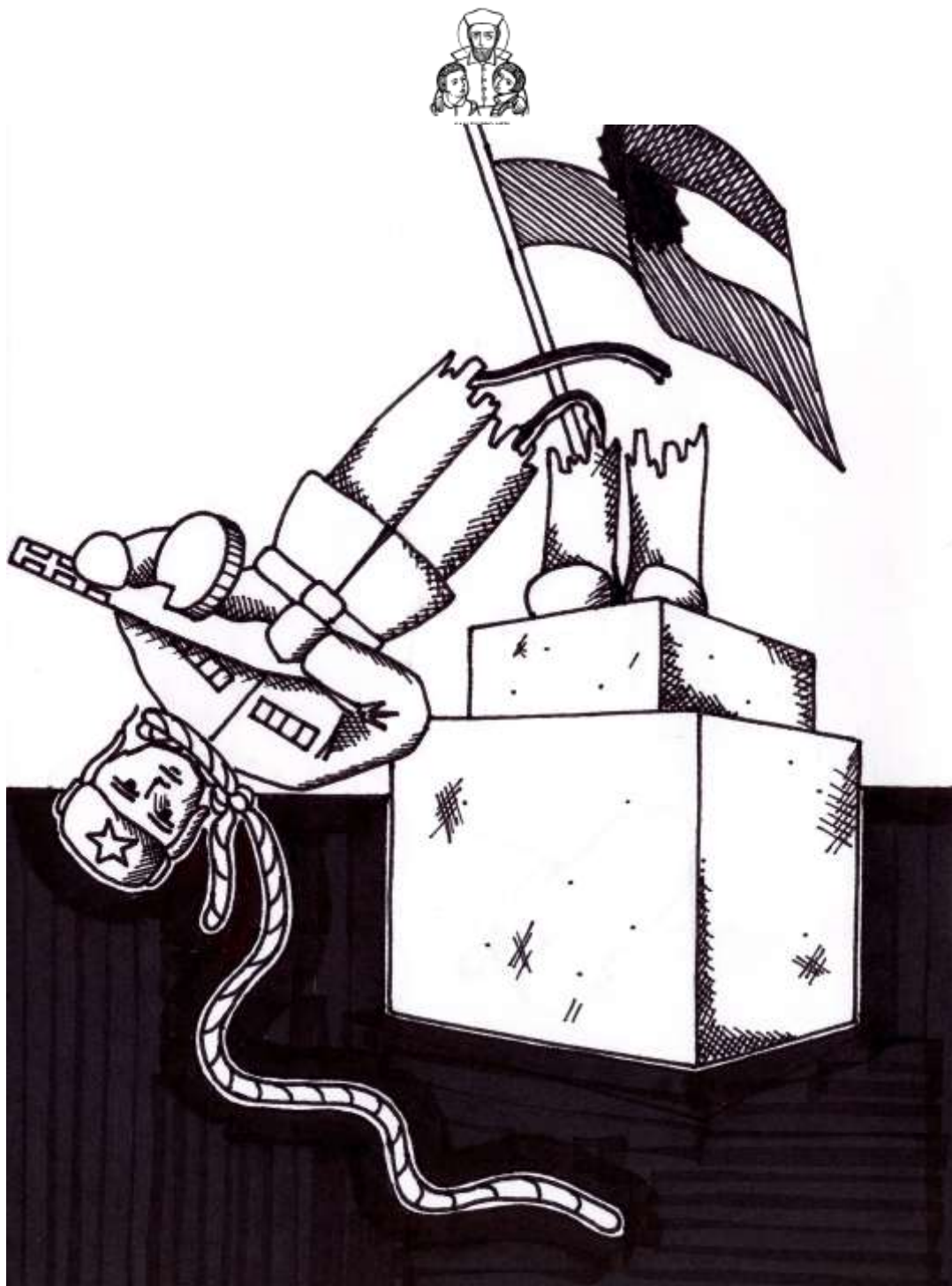
Nem emlékszem, hogy iskolai szünet lett volna a forradalom napjaiban. Egyik nap, tanítási idő alatt, számunkra addig ismeretlen, morajló hangra riadt fel az osztály.

Tantermünk ablakai arra az útra néztek, amelyik Budapestre vitt. A robaj erősödött, és egyszer csak beúszott a látószögünkbe három szovjet harckocsi. Döbrent csend lett. A későbbi napokban, az iskolából hazafelé menet, kíváncsian nézegettük azt a tankot, amelyik a községháza előtt állt, és csövét az épületre irányozta, de a felnőttek óva intettek minket, hogy közelebb menjünk. Néhány hét múlva előkerült a legutáltabb rendőr, és peckesen, hatalmának teljes tudatában biciklizett végig az utcán.

Aztán az Ivánkát újjá kellett építeni annak a kőfaragónak, aki segített ledönteni. Néhány házzal arrébb, az utcánkban lakott Panczer Feri bácsi a feleségével. Ő Pesten villamosvezető volt, részt vett a forradalomban. Egyszer csak eltűnt, letartóztatták, kivégezték. Valahol a 301-es parcellában pihen. A felesége egy zsákban kapta meg a személyes holmiját.

Letartóztatásokról, kivizsgálásokról beszéltek suttogva az emberek. Új szót tanultunk meg: pufajkás. A bosszú emberei. Nemsokára tél lett, és leesett a hó. Elmondhatta az ország, - amit mi, gyerekek, nem nagyon fogtunk fel - : „most csend van, és hó, és halál...”

Morvai Ágnes

1956-ban 11 éves voltam, és az általános iskola 5. osztályába jártam. Jól emlékszem azokra az érzésekre, melyeket azokban a hónapokban éltem át. Sok mindent nem értettem, csak jóval később, amikor már nagyobb lettem.

Ez az október furcsán kezdődött és örök nyomot hagyott az életemben. Nagyon boldog voltam abban a tanévben, hiszen egy felnőtt kerékpárt kaptam ajándékba a szüleimtől.

Amikor hirtelen szünetet rendeltek el az iskolában, igen megörültem, hogy mostantól csak bringázhatok. Az időjárás is kedvezett nekem, hiszen szinte nyárias napok köszöntöttek ránk. Mi gyerekek nem igen figyeltünk a felnőttekre, de valahogy ők sem ránk, csak a rádiót lesték, meg hangosan vitatkoztak valami számunkra érthetetlen dologról.

Szabadság, felkelés, forradalom, fegyverek, katonaság, rendőrség, ellenállás, munkástanács, felvonulás, nagygyűlés, és hasonló dolgokról beszélgettek. Nem sokat érdekeltek, én viszont egész nap kint lehettem barátnőimmal az utcán.

Néha azért megijedtem, mert apám váratlan időpontokban elment otthonról, és amikor hazajött suttogva beszélt anyámmal, aki nagyon ideges volt. Egy napon arra kért meg édesanyám, hogy fussak apám után, és minden áron próbáljam meg rávenni arra, hogy ne menjen el otthonról, forduljon vissza, mert nagyon félti. Nem sikerült, de amikor megláttam édesanyám arcát, elsírtam magam, és elkezdtem félni, magam sem tudtam még mitől. Nem sokkal később aztán állandó vendég lett családukban a félelem. Az események szélnél sebesebben pörögtek, és bár még mindig nem értettem semmit, igazából azt éreztem, hogy valami nagy baj van.

Pillanatok alatt eljött a karácsony, és ezen a szentestén még nem tudhattam, hogy apám arcát sok-sok éven át nem láthatom majd. Szomorú este volt. Nem volt ajándék, csak egy szaloncukor nélküli kis fa, apró gyertyákkal és kis díszekkel. Hirtelen csomagolni kezdtek a szüleim, aztán egy teherautóra szálltunk fel, de még mielőtt az elindult volna, apám elsírta magát és ezt kiabálta: Nem, nem, nem mehetek el! Semmi olyat nem tettem, amiért el kellene mennünk! Itthon maradunk!

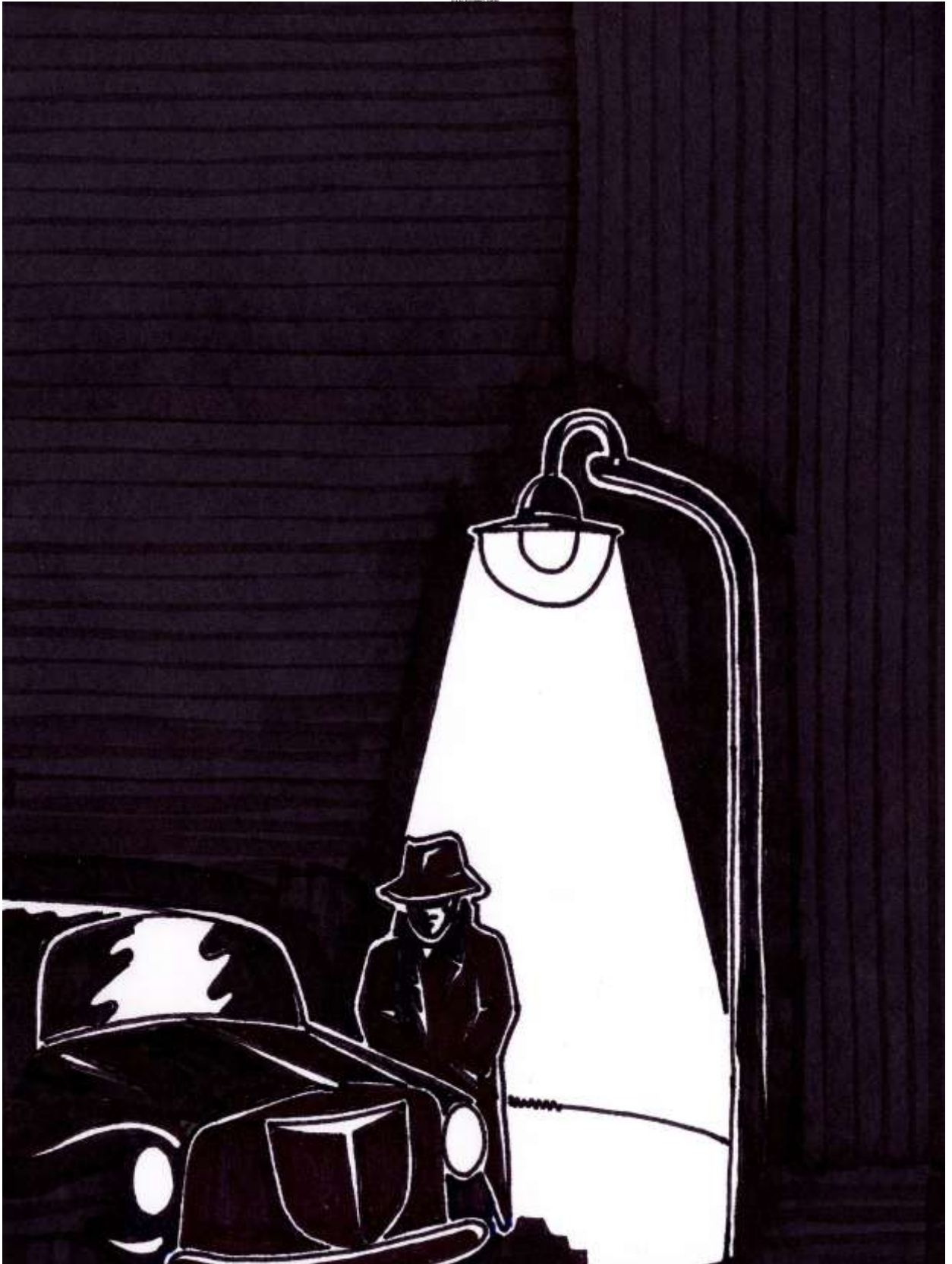
Szomorú voltam, sírtam és odabújtam nagymamámhoz, aki gépiesen azt suttogta a fülembe: Imádkozz Ágika!

Már nem emlékszem imádkoztam-e akkor vagy sem, de ezek a szavak sokáig a fülemben csengtek, és hamarosan bizony nagy szükség lett az én kis imáimra. Egy fagyos februári éjszakán, amikor durva, ordítózó pufajkás fegyveresek rángattak ki az ágyból és puskával hadonászva falhoz állítottak, hangosan imádkoztam. Egy örökkévalóságnak tűnt az a pár óra. A félelemtől és a hidegtől reszketve álltam a falnál, miközben apámat lerugdosták a lépcsőn és röhögtek az én imámon. Aztán elvitték apát, és mi hónapokig nem kaptunk hírt sem felőle.

Ezekben a hónapokban ismertem meg azt az érzést, amit félelemnek neveznek. Először az iskolából tettek ki. Tanárain is féltek, és nem tudták eldönteni, járhat-e egyáltalán iskolába egy „ellenforradalmár” gyermeke. Félt mindenki mindenkitől, az emberek lehajtott fejjel jártak az utcákon, nehogy valakivel beszélgetni kelljen. Aztán eljött a legnagyobb félelem ideje. Elkezdődtek az elhurcolt forradalmárok bírósági pereit.

Nagyon sokat imádkoztunk ebben az időben, nagymamámmal közösen. Ekkor tanultam meg a rózsafüzér imádkozását is. Sokat sírtam és sokat imádkoztam ezekben a szörnyű hónapokban, és hirtelen felnőtté váltam, amikor apámat halálra ítélték.

Szomorú és hosszú évek következtek. Megaláztatások, nélkülözések az egész család számára. Apám életben maradt, de újra csak 15 év után, 1971-ben láthattam, pontosan akkor, amikor első gyermekem megszületett. Nehéz dolog visszagondolni ezekre a fájdalmas évekre, hiszen a legszebbet, a gyermekkort rabolták el tőlem, de valami nagyon fontosat is kaptam ajándékba Istentől: az ima erejének megtapasztalását.

Karpowicz Aldona

1956 őszén második osztályba jártam. Abban az időben gyakran hallottam azt a szót, hogy „háború”, nyomait pedig láttam is magam körül. A szüleim, rokonaim, szomszédjaim majdnem minden nap visszaemlékeztek ezekre a szörnyű eseményekre. És bár ez már csak a múlt volt, mégis éreztem, hogy valójában még mindig nincs béke, nyugodt élet, továbbra is rettegni kellett, de most más ellenségtől: az oroszoktól, titkos rendőrökről, besúgókról. Otthon gyakran titokban hallgattuk a Szabad Európa Rádiót.

1956 októberére valamelyest emlékszem. A felnőttek nyugodtan ültek fülüket hegyezve a rádió készüléke előtt és türelmetlenül várták a híreket. Mi lesz, hogy lesz tovább? Akkor hallottam először és jegyeztem meg magamnak azt a szót: „Magyarország” és, hogy ott most valami nagy dolog történik. Újból felcsillant a remény csillaga, hogy végre vége lesz ennek a rettenetes, félelmetes időszaknak, bekövetkezik az igazi szabadság.

Sajnos azonban nem ez történt. Újból sírás, félelem költözött az emberek szívébe: Itt az új háború! Magyarországon tankok járják az utcát, a magyar nép mészárlása folyik mindenütt. A lengyel nép szolidaritást mutatott a magyar néppel. Kórházak előtt sorakoztak az emberek, hogy vért adjanak szomszéd barátaiknak. Pénzt gyűjtöttek, gyógyszerszállítást szerveztek Magyarországra. Néhány hétre magyar gyerekeket fogadtak be családokba, közös gyerektáborokat szerveztek.

Egy barátnőm mesélte, aki 56-ban egyetemi hallgató volt, hogy amikor megtudták, mi történik Budapesten, örömeikben szitává lőtték marxista tankönyveiket abban a nagy hitben, hogy a kommunizmus korszakának visszafordíthatatlanul vége van. A vizsgaidőszakban azonban nagy gondban voltak, szinte senkinek sem maradt jegyzete. Sorban álltak a könyvtárakban, ahol nem mindenki számára jutott a szükséges, keresett meggyűlölt

tankönyvekből. Sokan közülük, akik aktívan tevékenykedtek, segítséget szerveztek, nyomtalanul eltűntek.

A szemem előtt visszajön egy kép: siettünk a peronon a vonathoz, sok utas áll, búcsúzkodnak, idegen nyelvet hallunk, könnyek, integetnek... Mi az? – kérdezzük. Magyar gyerekek mennek haza. Megállunk, sokan megállnak és nyújtanak nekik kenyeret, almát, édességet. Majd évek múlva találkoztam itt újra Magyarországon korombeli emberekkel, akik az akcentusom hallatán, megtudva, hogy lengyel vagyok, dicsekedtek lengyel nyelvi tudásukkal és meséltek a lengyelországi tartózkodásukról, élményükről.

Jó érzés volt lépten-nyomon megtapasztalni, először mint turista azt a nagy szeretetet, amit itt kaptam Magyarországra jövet, és később, amikor itt családot alapítottam. Később sokszor hallottam magyar ismerőseimtől, barátaimtól, hogy milyen kedvesen fogadták őket Lengyelországban. A magyar nyelv hallatán, otthonukban ebédre hívták meg őket, mindenféle segítséget ajánlottak fel nekik, ajándékkal halmozták el őket.

Ezek a szép emlékek két nemzet viszonyáról szólnak. Az ember mindennapi apróságairól, amelyek épp ezért nagyszerűek és meghatározóak.

És itt szeretném idézni egy híres lengyel költő, Zbigniew Herbert 1956-ban a magyarokhoz írt versét, melynek 1989-ig nem volt szabad a címét napvilágra hozni, csak mint három csillagos vers jelenhetett meg:

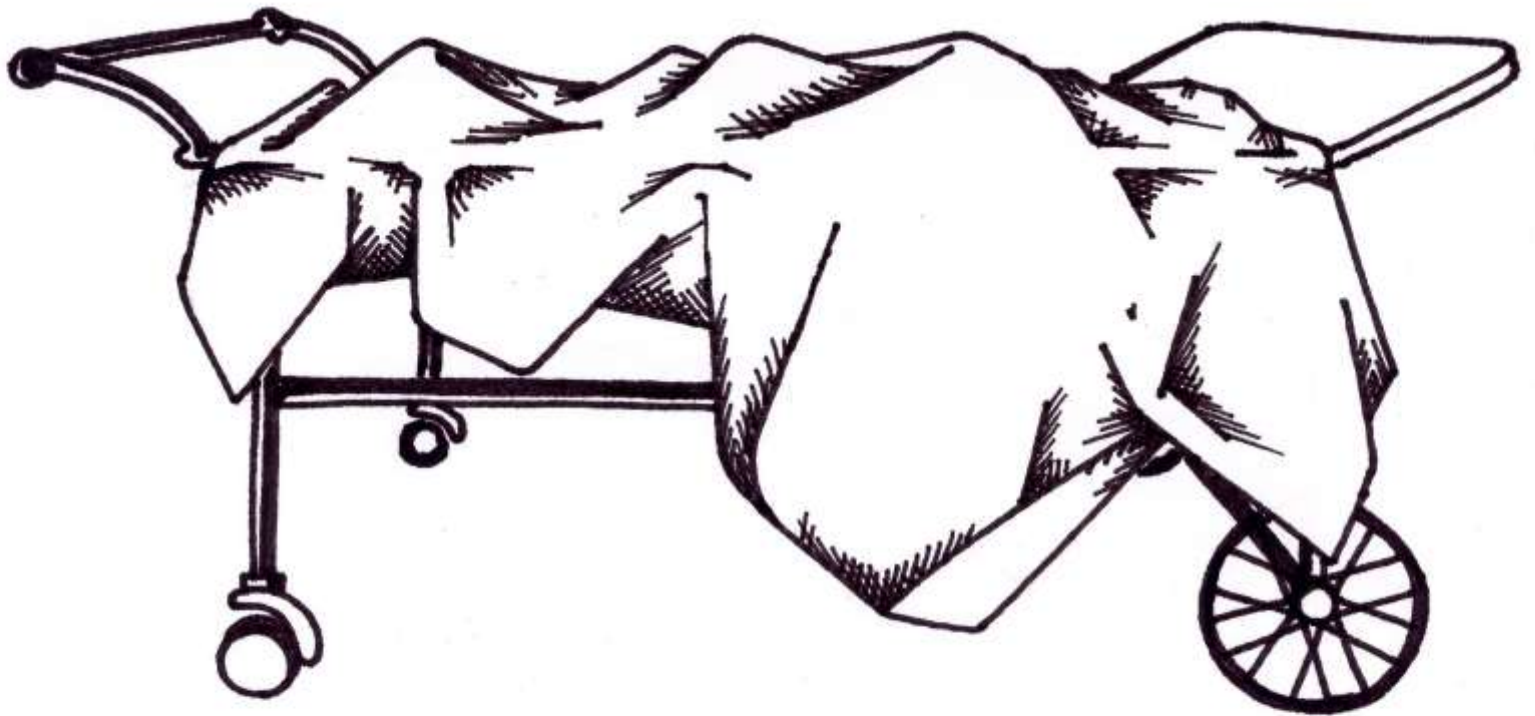

A magyarokhoz

Állunk a határon
kinyújtjuk kezünk
s a légből nagy kötelet
fonunk testvérek nektek
Az elfúló sikolyból
a megfeszült öklökből
harang születik ám nyelve
nem kongat riadót

a sebzett kövek kérnek
a kipusztult víz kérlel
Állunk a határon
állunk az értelem
megszabta határon
és a tűzvészt szemléljük
és a halált csodáljuk.

Zsille Gábor fordítása

Gerhard Lenke

1956-ban 13 éves voltam, már elég fogékony a körülöttem zajló eseményekre. Az első élményem Rajk László újratemetése volt, nagymamámmal mentem ki a Kerepesi úti temetőbe. Óriási volt a tömeg. Én egy kis fára másztam fel, hogy lássak valamit, de kevés eredménnyel. Az újságban aztán megdöbbenve néztem a kivégzéskor készült képeket.

Sokat tartózkodtam a nagymamámnál, ahol hasonló korú fiatalokkal játszottam, beszélgettem. Egy ilyen alkalommal, nem sokkal az újratemetés után, szólt a nagymamám, hogy: Nézd, a Baranyaiék mennyi lisztet, cukrot vásárolnak, kilószámra hordják. Vajon mi lehet az oka? - gondolkodott el a nagyi. Baranyaiék fia jogi egyetemre járt, ők valószínűleg már tudták, hogy az egyetemi hallgatók, az értelmiség megkezdte a szervezkedést.

Lassan beköszöntött az október. Október 23-án, kedden este, édesapám jött hazafelé a Rákóczi útról, akkoriban ott dolgozott egy hentesüzletben. Azt mondta, kitört a forradalom. Nagyon boldog volt, mert az 50-es években elvették a hentesüzletét, és egy évig mint rakodómunkás dolgozott, ugyanis még a vágóhídon sem kapott állást. Én éppen a Rákóczi szabadságharcról olvastam egy könyvet, megálltam az olvasásban és azt kérdeztem: Karddal, ágyúval harcolnak? Nem, válaszolta édesapám, puskával lőttek le mellettem egy embert az ávósok.

Másnap már nem mentünk iskolába (abban a tanévben kezdtem meg a nyolcadik osztályt), egész nap a rádiót hallgattuk. Apukám, amikor tudott, dolgozni ment, mi, édesanyámmal és a húgommal, otthon voltunk.

Mészáros Ági színésznő előadásában akkor hallottam először a „Piros a vér a pesti utcán” című verset. 35 év elteltével tudtam ezt a verset újból elolvasni, akkor kaptam meg valakitől. (Mészáros Ági utána sokáig nem szerepelhetett a Nemzeti Színházban, nem bocsátották meg Neki, hogy ezt a verset 1956-ban elszavalta.)

Akkoriban az Izabella utcában laktam, közel a Népköztársaság útjához (ma Andrassy út), onnan elég sok mindent láttunk. Amikor az utcai harcok után érkeztek a Vöröskeresztesek, hogy mentsék a sebesülteket, hiába emelték magasba a fehér zászlót, lőttek rájuk is. Alig tudták a sérülteket a földön kúszva megközelíteni. Aztán nagy nehezen a szemben lévő ház kapualjába húzták be őket.

Attól kezdve felöltözve feküdtünk le, mert nem tudtuk, mikor kell lemenni a pincébe, mikor kell elbújni, menekülni.

Egyik nap futott haza édesapám, hogy itt van három sorkatona, nagyon éhesek. Ami volt otthon, azt a házunk lakói összeszedték, levittük nekik. Sápadtak, fáradtak és éhesek voltak

Apám egyik reggel korán indult dolgozni, és a szürkületben látta a tankokat. Elment mellettük, üdvözölte a tankban ülőket. Azt gondolta, hogy a mieink. Csak akkor vette észre, hogy szovjet tankok. Aznap korán jött haza, hozott kenyeret, szalonnát, és azt mondta, nagy baj van, körbefogták a várost, és szerinte az egész országot a szovjet katonák.

Amikor az Izabella utcán végigment néhány katonai kocsi, a nagymamám kinézett a harmadik emeleti ablakából, hogy vajon kik jönnek ilyen zajjal. Kapott is egy sorozatlövést, de szerencsére nem sérült meg.

Nem tudom, hogy november melyik napján történt, de akkor már biztos volt, hogy vége van mindennek, jött a hír, hogy minden ablakba egy gyertyát kell tenni aznap este.

Ott álltunk az ablakban, és mint a szentjánosbogarak, világítottak a gyertyák. Egy pillanatra úgy éreztük, hogy a hideg, a sötétség megszűnt és a fény elűzheti a gonoszt.

Csendben elkezdünk imádkozni. Édesanyám sírva kérdezte, hogy mi lesz most velünk és azokkal, akik az egész országért harcoltak...

Lukács Kálmánné Molnár Erzsébet

Az ember, ha 7 évtized távlatából visszatekint az elmúlt életére, sok jó és kevésbé jó dolog jut az eszébe. Valahogy így vagyok vele én is. Amikor felkérést kaptam arra, hogy írjak az '50-es évekről, többször is végig kellett gondolnom, mit vessek papírra, hogyan is éltem meg mindazt, amíg szüleimmel, testvéreimmel éltem.

Nagycsaládban születtem, tizenegyen voltunk testvérek. Mindannyian vallásos nevelést kaptunk. Édesapám gátör volt a Lajtán. Boldog gyermekkorom volt Mosonmagyaróváron. Szüleim a Piarista Gimnáziumban tanítottak bennünket, volt olyan időszak, amikor egyszerre öten is odajártunk. Az államosítás után, 1950-ben, már az állami gimnáziumban tanultam, oda együtt járt a népi kollégista, a volt rendi – piarista, szalézista – diák is. Sokszor volt versengés köztünk, hiszen akkoriban is rendeztek különböző irodalmi és sportversenyeket.

Az utcai felvonulások mind gyakoribbá váltak. A hivatalos ünnepekről, április 4-ről, május 1-ről, mint diák, jó emlékeim voltak. Tűzoltózenekar kíséretében, mozgalmi dalokat énekelve, fiatalos hévvel, lelkesedéssel vonultunk, a gyári munkásokkal együtt, a gyűlésekre. Egy alkalommal még Rákosi is beszédet mondott az óvári Szentháromság téren, a volt Groffits palota előtt. A felnőttek a majálison egy pár virslit és egy korsó sört is kaptak. A felvonulások kötelezőek voltak.

Emlékszem, egy alkalommal édesapámat elvitték, de az már nem volt ilyen vidám. Lovas rendőrök jártak ugyanis a határban, és ha valaki tavaszi munkát végzett a két fent

említett ünnepen, azt szigorúan megbüntették. Édesapámat a rendőrségen jól összeverték, a családnak kellett őt hazavinnie.

Ez a terror és rendőri túlkapás azonban még jobban sújtotta a kulákoknak nevezett parasztokat, akiket, ha már 10 holdjuk vagy annál több földjük, szőlejük volt, megbélyegeztek. Be kellett szolgáltatni szinte mindent. Az emberek alig tudtak megélni. Akkoriban Nagy Imre volt a begyűjtési miniszter, tejet, tojást, húst, zsírt kellett beszolgáltatni. Aratáskor, cséplés után, édesapám több mázsa búzát vitt a begyűjtésbe.

Egy napon, disznóvágáskor, (ahhoz is engedélyt kellett kérni) este egy nyomozó jött hozzánk. Nem szólt semmit, de édesapámat bevitte a rendőrségre. Aggódva vártuk haza. Bent tudatták vele, hogy 4 óráig be kellett volna szolgáltatnia 20 liter zsírt. Másnap reggel azonnal teljesítette. Hozzáteszem, még azt sem vették figyelembe, hogy a tehenünk aznap délután ellett.

1952 őszén „lesöpörték” a padlásunkat, az utolsó szem kukoricát és a hízónkat is elvitték. Volt saját földünk, de kaptunk hozzá 10 hold juttatott földet, amelyet később államosítottak. Természetesen ezért kárpótlás nem járt.

Mi, gyerekek, igen sokat dolgoztunk, segítettünk szüleinknek. „Kétlakinak” számítottunk, mivel a gátőri foglalkozás nyugdíjas állás volt, viszont földjeink is voltak.

Bizony az 1950-54-es évek nagyon sok szenvedést hoztak az embereknek, a földművesnek, a gyári munkásnak egyaránt. A gyárakban a munkaversenyekre és békekölcsönjegyzésre kötelezték az embereket.

Középiskolásként másként láttam a világot. Tanulás mellett versenyszerűen sportoltam, néptáncos voltam, irodalmi versenyeken indultam. Hallgatnunk kellett, viszont amikor Sztálin meghalt, 5 percig teljes csendben, vigyázzállásban.

Elképzelni is nehéz, miként tud egy 17 éves diák néma csendben, hosszan hallgatni.

A sportágak közül, az atlétikánál maradtam. Második koromban országos II. helyezést értem el a középiskolai bajnokságon, ez meghatározta további sorsomat. Nyári gyakorlatok alkalmával a MOFÉM gyárban dolgoztam, így érettségi után munkát kaptam a műszaki osztályon, mint műszaki dokumentációs, vagyis rajztáros. (Közben a Győri Vasas színeiben is indultam országos versenyeken.)

Ebben az időben, az '50-es évek közepén, a sport nagy szerepet játszott az ország életében, így a mi kis városunkban is. Az MHK (Munkára, Harcra Kész) verseny igencsak kedvelt sport volt, igaz, félig kötelező jelleggel.

Úgy '56 nyarán – ahogy most visszaemlékszem –, érdekes dolgokat vettem észre. A gyárban egyszer csak Győri Dózsás sportolókat pillantottam meg. Mivel kérdezősködésekre kitérő válaszokat kaptam, nem tulajdonítottam neki nagy jelentőséget.

Október közepén a fiatal mérnökök suttogni kezdtek, hogy Pesten irodalmi gyűlések vannak, 23-án már nyilvánvalóvá vált a tüntetés. 26-án, egy pénteki borús, hűvös, őszi délelőtt nálunk is gyűlést hívtak össze. Tudomásunk volt arról, hogy az akadémisták az ávós laktanya elé szeretnének vonulni, a katonákat szerették maguk mellé volna állítani. A Széchenyi úton összetalálkoztunk velük, ők a Lőpor utca felé mentek, mi, gyári dolgozók pedig a '48-as emlékszoborhoz.

A szoborhoz érve egy embert hallottunk szavalni, aki Pestről érkezett, s beszámolt az ott történt szomorú eseményekről. Közben a középiskolások is velünk tartottak, a Mosoni úton mentünk a rádióállomás felé. A református templomhoz érve, az ipartelepek felől, tompa fegyverropogást hallottunk, aztán csend lett. Továbbmentünk. Megint ugyanaz

a fegyverropogás, akkor már sokáig tartott. Körülbelül 5-8 perc telt el, amikor fiatal emberek rohantak azzal a hírrel, hogy az ávos laktanyánál lövik az akadémistákat, meg a közelben levő Timföld- és a Kötöttárugyár munkásait.

Később újabb hírekkel jöttek, hogy sebesültek, halottak is vannak, viszik őket a kórházba, a temetőbe. Visszafordultunk, mindenki szaladt a kórházba. Félttem, hiszen a testvéreim is akadémisták voltak. Sógorom tanár, nővérem 1944 óta akadémiai tisztviselő, igen aggódtam értük. A kórházhoz futva láttuk, hogy a teherautókról szedik le a sebesülteket, a halottakat. A kórház udvarán sorra kellett nézmem a halottakat, nincs-e köztük valamelyik testvérem.

Összetalálkoztam ismerős hallgatókkal, ők nyugtattak meg, hogy a testvéreim élnek. Gizella nővérem úgy maradt életben, hogy az előtte állók kapták a lövedékeket, s a testek órá dőltek, ők védték meg. Erről csak 2004-ben beszélt, és csak ennyit. Semmi többet. Hogy hány halott volt, pontosan nem tudom, a mai napig is eltérő számok vannak a különböző adattárakban. Az biztos, hogy sok volt. S akinek halottja van, annak az a legtöbb. Testvérek, fiatalok, családosok, asszonyok, férfiak haltak meg. Nekem is elesett egy kedves futótársam, Wachek Lőrinc, 17 éves volt, ígéretes tehetség.

A temetéseket október 30-án, egy esős, hideg napon tartották. A város zokogott, jajgatott, együtt érezve a gyászolókkal. Nekem az volt a tisztem, hogy Lőrinc érmeit tartsam a kezemben a sírjánál. Az egész világot bejárta ez a kép, a Magyar Nemzetben is többször megjelent.

Máig is neheztelek azokra az újságírókra és például a Life Magazin fotósaira, akik később jó pénzért eladták a magyar államnak a képeket, s amelyek alapján sok-sok fiatal, forradalmárt ítélték el hosszú börtönbüntetésre.

A következő napokban a nép haragja ítélkezett. A gyárban csend volt, dermedt csend, és várakozás. Nem dolgozott senki.

A kis Lajta medrében, amelyben akkoriban kevés volt a víz, megindult a néparadat. Ki gyalogosan, ki motorral, kerékpárral, vagy babakocsit tolva, kicsi gyermekekkel együtt hagyta el az országot. A házunk előtt mentek el, édesapámtól kérve útba igazítást, aki Márialigetig volt a partszakaszok védelmének felelőse.

Október 24-e körül történhetett, hogy egy reggel a kútra mentem vízért, s megállt előttem egy katonacsizmás, barna ballonkabátos férfi. A határ felé kért eligazítást. Aznap este a folyóparton, egy katonai kisteherautón 8-10-en civil ruhába öltöztek és folytatták útjukat az országhatár felé. Ma már úgy gondolom, menekülő ávosok lehettek.

A későbbi menekültek között már olyanok is voltak, akik valamilyen tisztséget viseltek a forradalom idején nemzetőri, munkástanácsi beosztásban.

November 3-án, vasárnap reggel, ahogy a szentmisére mentünk, döbbenet lett úrrá rajtunk és a város utcáin is: megjelentek a szovjet tankok. Dübörögve, mint annak idején a Tigris-tankok a Levéli úton. A három szovjet tank a közeli volt laktanyába ásta be magát, ágyúik a házunkkal fordultak szembe. Alig mertem arra nézni.

Édesanyánk nagyon féltett bennünket, hiszen két nővéremet is bújtatnia kellett 1945-ben az oroszok elől. Most hármónkért aggódott. Azt ajánlotta, hogy amíg el nem múlik a veszély, menjünk át Halbturnba, egy távoli rokonhoz.

Három lánytestvérem és a sógorom el is ment, mert borzasztó lelkiállapotban voltak a sortűz után. A családra nagy szomorúság telepedett. A szüleim várták őket vissza, de a helyzet egyre rosszabb, nyomasztóbb és reménytelenebb lett.

Menekülő családtagjaink Svájcba mentek tovább. Ott a sógoromnak – akadémiai tanár lévén –, ismerősök útján sikerült munkát kapnia, testvérem is ott fejezte be az egyetemet.

Közben az emberek csak menekültek éjjel, nappal. Édesanyámmal nagy fazekakban főztük a teát, adtuk a zsíros kenyeret, mindent, ami volt. Szomorú sorsú embereket ismertünk meg, kinek gyermeke, kinek szülei, testvére halt meg a pesti harcokban.

A szovjet katonák nem avatkoztak be, bár előttük mentek az emberek. Nem szóltak semmit, csak intettek: mehetnek.. Hogy ilyen sok ember el tudott menekülni, s új hazára lelni, a nyitott határnak volt köszönhető. Az előző évben ugyanis megszüntették a határsávot, felszedték a háborús aknákat. Aztán úgy november közepe felé megjelentek a határőrök, s attól kezdve már igen szigorú volt az ellenőrzés. Akit elfogtak, Győrbe vitték

A városra hamarosan rátelepedett a csend, a rettenet. Statáriumot hirdettek, kijárási tilalom volt este 7 után.

December 6-án a nők felvonulást szerveztek. A férfiak sorfala mellett mentünk a '48-as emlékműhöz. Csendes tüntetés volt. Munkahelyemen továbbra is bizonytalanság, nyugtalanság uralkodott. Egyenként kezdték hívni a személyzeti osztályra az embereket. Elsőnek egy ismert futballistát vittek el, a felesége mindennapos várandós volt. A férjét megfélemlítve, csak napok múlva engedték ki. Minden nap hívták a műszaki osztályról a mérnököket, mintegy 40 embert. Mindegyik halotthalvány arccal jött vissza. Ezek az események már 1957 februárjára estek.

Egy reggel engem is hívtak. Egy fiatal, csizmás, bőrkabátos idegen állt előttem. (Később tudtam meg, hogy a nyomozótisztek a távoli alföldi vidékről jöttek.) Ez a modortalan, nyegle fiatalember azt róttá fel bűnömül, hogy a

nők, asszonyok tüntetésén az első sorban mentem, és hogy röplapokat vittem a gyárba.

Hiába mondtam, hogy a városnak dicsőséget szereztem azzal, hogy országos ifjúsági versenyen előkelő helyezést értem el két futószámomban is, és nemzetközi versenyen is szerepeltem ifjúsági válogatottként. Pökhendien azt válaszolta, hogy őt ez egyáltalán nem érdekli. Azzal „vigasztalt”, hogy a tevékenységem miatt könnyen a börtön pincéjében találhatom magam. Nagyon sírtam.

Azon a délutánon láttam bemenni a rendészt a rendőrség kapuján, vitte az aznapi „termést”, a kihallgatási jegyzőkönyveket. Megkezdődtek az elbocsátások. Egyik nap főnököm, a műszaki igazgató, megsúgta, rajta vagyok a listán. -Sajnos ő semmit nem tehet-mondta.

Nem vártam, döntöttem. Mivel előtte Győrbe jártam műszaki rajzoló tanfolyamra, elhelyezkedtem egy kutatóintézetben térképrajzolóként. Egy jóságos úriember volt az igazgató. Áldja meg az Isten haló porában!

A városban továbbra is folytak a letartóztatások. Esténként és főleg éjjel mindig megjelent a nagy fekete autó, valakit mindig elvittek. A saját szememmel láttam, amint a gerincsérült gimnáziumi matematika tanárt valósággal belökték a kocsiba a bőrkabátosok. Egyre-másra tűntek el az emberek.

Úgy '58 táján kezdett csak újra ébredni a rettenetből a város: bálákat szerveztek, beindult a sport és a kulturális élet is. A tanítások rendes kerékvágásban folytak tovább. Az „ellenforradalom” szó teret nyert. Mindenkit megfélemlítettek, senki nem beszélt '56-ról. Mélyen a szívükbe zárták. Hallgatott mindenki, hallgatott a város, de az elnyomó szervezet nem. A megfigyelőrendszerük tovább működött. Egy alkalommal munkahelyem felé igyekeztem, amikor szembejött velem a hét elítélt és kivégzett ember egyikének

özvegye, Wolf Annus, akivel az elemi iskolába együtt jártam. Mély gyászában szomorúan, két apró gyermekét vezette. Halkan köszöntünk egymásnak. Láttam, hogy kissé távolabb ott állt a fa mögött a bőrkabátos megfigyelő. Figyelte, ki áll szóba az özvegygel. Hát ilyen világ volt!

1958-ban a saját szememmel láttam azt is a kórház folyosóján, amint röntgenre hoztak át a rendőrségről egy nagyon kedves akadémistát. Úgy összeverték, hogy két smasszer húzta a hónaljánál fogva, mint egy „ruhadarabot”. Ránéztem, de nem ismert meg. Később, évek múlva, elvégezte az akadémiát, de durva, kemény, embergyűlölő férfi lett belőle.

Az '50-es évek vége felé aztán már normalizálódott a helyzet, de 1956 továbbra is tabu maradt. Az emberek a szívük mélyére süllyesztették az emléket.

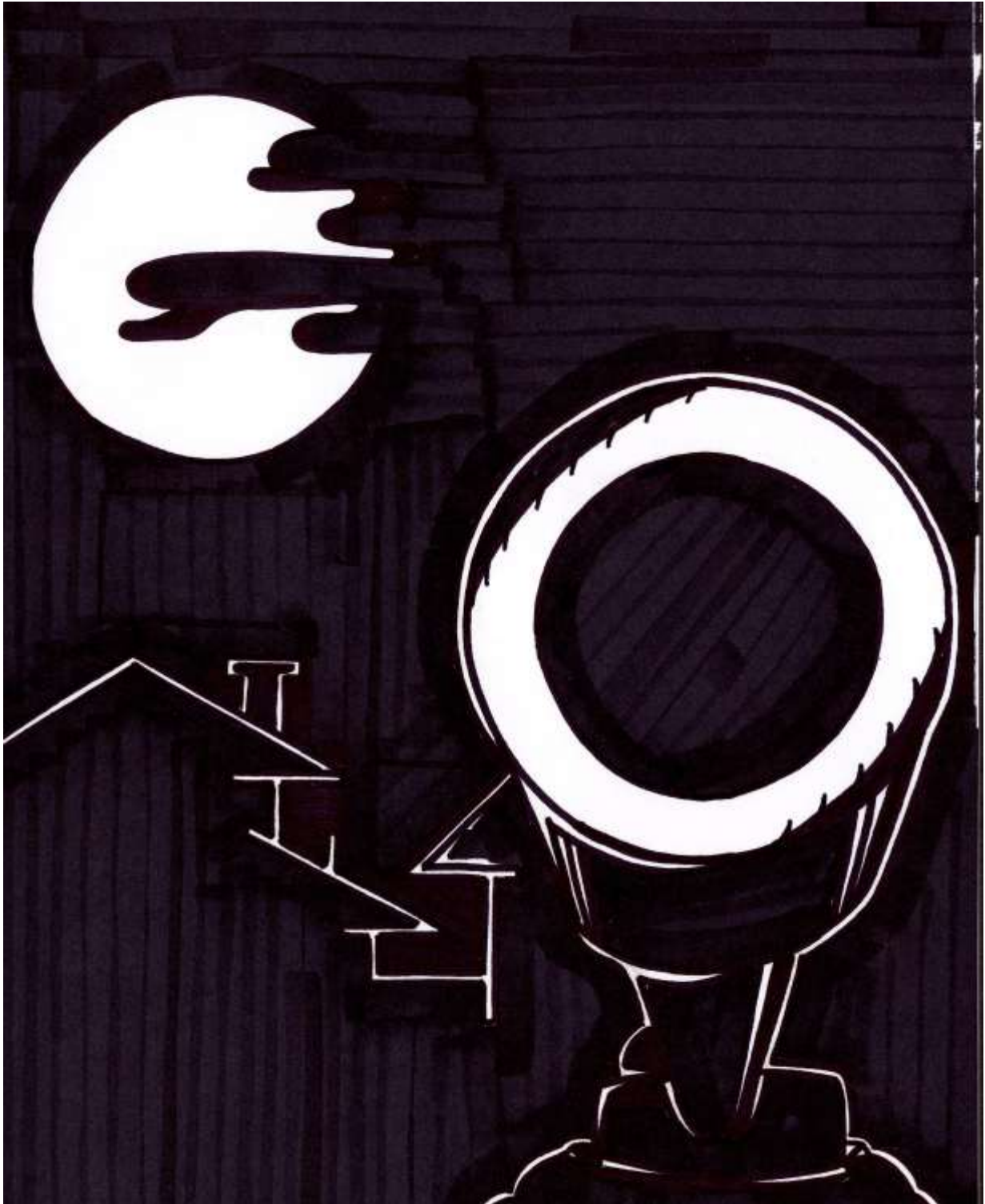
1960-ban elkerültem Óvárról. Férjhez mentem egy kiváló tanáremberhez, megkezdtem főiskolai tanulmányaimat, született két gyermekünk, már az unokáink is nagyok. Az elmúlt évtizedek a tanítói pályán sok szép, de küzdelmes évet hoztak. Még ma is minden évben visszahívnak napközis nevelőnek, ez nekem mindig sok hitet, erőt ad.

Köszönetet mondok drága szüleimnek, külön édesanyámnak, ki igen magas kort, 103 évet ért meg – 1899-2002-ig élt. Testvéreimnek, akik még élnek, s azoknak is, akik már odaátról figyelnek bennünket. Imádkozom értük. Vallásos hittel, ahogy gyermekkorunkban neveltek. Köszönettel tartozom kedves kis családomnak: férjemnek, gyermekeimnek, azok családjának is.

Drága hazámnak megnyugvást kívánok, a fiataloknak békés, boldog életet. Tiszteljük az '56-os Hősöket, akik értük küzdöttek, s haltak meg, ha kellett! Tartsák meg őket szerető emlékezetükben! Alakuló Európánkban legyenek büszkék

nemzetünk hagyományaira, ápolják azokat, gyermekeiket őszinte hittel hazaszeretetre neveljék, tanítsák!

Ragány Dezsőné (Luci néni)

(A helyszín Pécs, ahol harmadéves főiskolai hallgató voltam.)

- „Bontsuk fel a Varsói Szerződést!”
- „Szovjetek, menjetek haza!”
- „Független, semleges Magyarországot!”
- „Kövessük a jugoszláv utat! Éljen Tito!”
- „Rehabilitáljuk a személyi kultusz áldozatait!”
- „Elég a nyomorból!”
- „Szolidaritást a lengyelekkel!”
- „A mecseki uránbánya a magyaroké!”
- „Ne engedjük kirabolni országunkat!”

A felvonulás jelszavait az egyetemi kari DISZ-bizottság engedélyezte az október 23-án, 15 órára meghirdetett egyetemi-főiskolai felvonulásra. Október 22-én este, még gyorsíróként, részt kellett vennem a kari DISZ ülésén, ők gondoskodtak a felvonulás szervezettségéről. Október 23-án, a délelőtti órákban, jött haza Gerő Ernő küldöttsége Belgrádból. Még a délelőtt folyamán betiltották a budapesti DISZ központból a délutánra tervezett tüntetést, amelyet 13 óra után mégis engedélyeztek. Az intézkedések kapkodásról tanúskodtak.

Sugárzóan meleg, őszi napsütésben vonultunk, az engedélyezett jelszavakat skandálva. Nem volt szükség a kor divatos kabátjára, a lódenre. A fiúk nyitott nyakú ingben, zakóban, szinte nyáriás öltözékben voltak, nem számoltak azzal, hogy sokan közülük éjszakára, sőt több napra a Mecsekbe kerülnek. Az értelmiségi lányok nagy divatja volt a sűrű kasha szoknya téglapiros kardigánnal, alatta fehér blúzzal. Magam is ezt viseltem. Nem fáztunk, hevített a lelkesedés is.

A belváros felé közeledve ávósok vegyültek az egyébként zárt sorokban vonulók közé, hazamenetelre biztatva a tömeget. Talán ezért is került sor 17-18 óra között Pécs vörös csillagainak eltávolítására. 19-20 óra között a diákok többsége visszament a kollégiumba, a fiúk közül azonban sokan szóváltásba keveredtek az ávósokkal, azt követelve tőlük, hogy őszintén nyilatkozzanak a mecseki uránbánya helyzetéről. Korábban ugyanis látni lehetett, hogy a pécsi vasútállomáson cirill betűs (orosz) feliratokkal, zárt tehervagonok sorakoztak. (Akkor kezdték építeni a kővágószőlősi uránváros lakótelepét is.)

Suttogva beszéltek városszerte, hogy az uránbányának szovjet-orosz igazgatója és mérnökei vannak. Az ott dolgozó magyarok átlagnál magasabb fizetését és a lakásépítést a magyar állam fedezi, védőfelszerelést a munkához azonban nem ad. Az uránércet a Szovjetunióba szállítják, mert a bánya szovjet tulajdonban van.

Az ávósok hazudozásai a bányáról agresszivitást váltott ki az emberekből. Az események helyszíne a Mecsekbe került, és az ávósok fegyvere eldőrdült. Napokig tartott a küzdelem. Az ellenállók között volt az a joghallgató, aki addigi életem legnagyobb érzelmi kötődését jelentette 1956 szeptemberétől. Kommunistának vallotta magát, de a nemzeti utas szocializmust akarta, Titoék példájára, megvalósítani.

Napi házkutatások voltak hajnalban, késő este a kollégiumokban és kijárási tilalom az utcákon. November 3-án az egyetemek bezárták kapuikat, november 4-én (vasárnap) hajnalban minden vidéki hallgató hazautazott. Csikorgó hidegben vacogtunk a fűtetlen vonatban, ott értesültünk Maléter Pál előző esti tököli elfogásáról és a szovjet tankok hajnali 5 órai támadásáról.

A felsőoktatási intézmények csak karácsony után nyithattak ki újra. Ottó barátom megnyugodott, hogy nem éri

öt utol Kádár megtorlása. A tanév folytatódott, készültünk a vizsgára.

Közben már a titkos nyári házasság gondolatával foglalkoztunk, mert tudtuk, hogy szüleim nem egyeznének bele a frigybe, hiszen már másnak ígérték.

Ottó azonban nem kerülhette el a végzetét. 1957 májusában, első vizsganapjának hajnalán letartóztatták, és hét hónapi előzetes fogsága alatt kizárták az egyetemről. Később, önmagát védve a bíróságon, -mivel nem kaphatott ügyvédet- megnyerte perét és amnesztiát kapott. Visszakerült az egyetemre és ledoktorált. Egy dunántúli városba helyezték ügyésznek, ahol továbbra is baloldali elveket vallott. Kicsi pont a nagy történelem forgatagában, hogy két fiatal álma szertefoszlott. Életünk szétvált.

Még annyit az akkori diáklány emlékeiből, hogy 23-án este 8 órakor rádióadásban hallottam Gerő Ernő, pártfőtitkár eredeti, teljes beszédét, és attól kezdve nem csodálkoztam az éjszakai események alakulásán. Az idegenszívű, keményen magyargyűlölő beszéd csöcseléknek nevezte az igazságukat kereső magyarokat. Ugyancsak vágatlanul, megmásítás nélkül, hallgattam Mindszenty hercegprímás beszédét a rádióban, ahol nem volt szó azokról a restaurációs törekvésekről, amelyekkel a Kádár-korszak vádolta. Az alkalomhoz illő, a történelmet értő stílusban beszélt.

És most az előzményekről egy történelem szakos diáklány átélésében és értékelésében:

Az eseményeket, a Szovjetunió által meghatározott bel- és külpolitikai kereten belül, a Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József, Farkas Mihály „négyes fogata” által irányított pártállami kemény diktatúra előzte meg.

A kor egyetlen pártját Magyar Dolgozók Pártjának hívták (MDP). Valójában kommunista párt volt, amely 1948 nyarán

magába olvasztotta a baloldali szociáldemokratákat. A „szabadon választó” polgár ebből az egy pártból választhatott. A többi párt a gazdasági ellehetetlenítés, a politikai üldözés, a bebörtönzés, a koncepciós perek, a fizikai megsemmisítés által felmorzsolódott.

1949-ben kb. 200 ezer ember távozott a nyugati szabad világba, hogy ott új életet kezdjen. Hangjukat az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió műsoraiból hallottuk viszont.

Az MDP ifjúsági szervezete a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) volt. A hivatalosan önkéntes belépés a gyakorlatban kötelező DISZ-tagságot jelentett, ahogy korábban az úttörővé válás is az általános iskolában.

Átpolitizált életünkben már természetesnek hatott a békekölcsön-jegyzés. Nem volt elég, hogy szüleink már megtették, az öntudatos egyetemi-főiskolai hallgatóknak is csatlakozniuk kellett. „Kevesebbet eszel, nem hízol meg. Egy ruhával, cipővel kevesebbet veszel, viszont építed a szocialista hazát.” – mondták „meggyőzően” a DISZ-vezetők.

Megjegyzem, az 50-es évek első felében, a felsőoktatásban kétféle díjazás volt. Szociális segély járt a munkás-paraszt származásúaknak (300-400,- Ft/hó), valamint tanulmányi ösztöndíj a jó, jeles, kitűnő eredmény után (180-200-220,- Ft értékben). Mivel én a Rákosi-korszak által tönkretett értelmiségi középosztályból származtam, nekem nem járt szociális segély. Tudásom alapján jutottam be, és szorgalmas diákként havi 200,- illetve 220,- Ft-os tanulmányi ösztöndíj felett rendelkezhettem. Ez az összeg a napi háromszori étkezést biztosító 240,- Ft-os menzadíj mellett csak a megosztott fél ebéd + fél vacsoraformát engedte meg; reggeli a diákszállóban az otthoni csomagból jutott.

Szeretettel emlékszem kollégiumi szobatársaimra, akikkel egymást mindenben segítve laktam együtt évekig.

Szüleim a csomag mellett havonta pénzt is küldtek, amiből ruházkodásomat és kulturális igényeimet elégítettem ki. A pénz beosztását viszont egy életre megtanultam.

A fiúknak nem volt elég a fél ebéd + fél vacsora adagja. A következő tragikomikus történet ezért kíváncsozik ide. A hatalmas menzán együtt étkeztek tanárjelöltek, jog- és orvostanhallgatók. Egy nap éhesen berobogtak a medikusok. „Szervusztok!” – kiáltották vidáman. „Kórbonctanról jövünk, hoztunk nektek finom csemegét!” – és bedobták az asztal közepére a szalvétába csomagolt emberi testrészt. Sikoltozás, riadalom, a kényesebb hallgatók felugráltak, az otthagytott ételeket pedig jóízűen befalták a medikusok. Gyakran megtörtént ez, én megedződtem, és hátat fordítva ettem tovább kevés adagomat.

Tökéletesen tudtam gép- és gyorsírni. Az előadásokat is sokszor gyorsírással jegyzeteltem, ezért gyakran berendeltek a DISZ-bizottságra az értekezletek jegyzőkönyvezésére. Erre 1956 tavaszától egyre sűrűbben került sor. Az ott szerzett értesüléseim formálták politikai érdeklődésemet.

A fiatalok mindig rebellisek. Egészséges testi és lelki tulajdonságaik, friss szellemük, tudásuk miatt a világot akarják megváltani. Mi akkor úgy éreztük, ez nekünk sikerülni fog. Nem a régi világot akartuk visszahozni - a legtöbb fiatalnak arról nem sok fogalma volt –, annál inkább a beteg szocializmust meggyógyítani. Rálátásunk volt a szovjet megszállók fegyverei által támogatott Rákosi-korszak belső életére. Vaskos politikai viccek formájában tudta csak a nép kifejezni véleményét Rákosi Mátyással és gyűlölt elvtársaival szemben.

Állandóan fogalmazódtak a kérdéseink: Miért van még mindig (1956-ban) itt a szovjet hadsereg? 1955-ben ki kellett volna vonulniuk az országból.

Az egyetemi-főiskolai ifjúságot az 1955. május 15-én megkötött osztrák államszerződés kezdte sokkolni. Köztudott volt, hogy az 1947. február 10-én aláírt párizsi béke csak az említett szerződés megkötéséig engedélyezte a szovjet csapatok ausztriai és magyarországi tartózkodását. Minden idegen csapat térségből való kivonása lehetővé tette volna a potsdami konferencián felvetődött közép-európai övezet létrejöttét. Így a semleges Ausztriához csatlakozhatott volna Magyarország is.

A Szovjetunió azonban egy nappal korábban, azaz 1955. május 14-én, létrehozta a Varsói Szerződést az általa irányított szocialista tömb számára, 30 évre. Így továbbra is katonai uralom alatt tarthatta az addig megszállt országokat. A lengyeleknél ez váltotta ki 1956 nyarán a poznani felkelést. Bátornak tartottuk őket és szolidárisak voltunk velük. Innen a jelszavak: „Bontsuk fel a Varsói Szerződést! Szovjetek, menjetek haza! Független, semleges Magyarországot!”

A diákok akkoriban erősen politizáltak. Szórakozásunk és még a randevúink légkörét is a politikai viták hatották át. Sokszor volt visszatérő témánk a kommunista Tito Jugoszláviája. Hogy tudott Tito ennek a mesterségesen összetákolt országnak viszonylagos jólétet teremteni, szabad mozgást biztosítani a világban? Miért tudott szembeszállni Sztálin akaratával?

„Kövessük a jugoszláv utat! Éljen Tito!” – skandáltuk lelkesen.

A Vajdaságnak nevezett régi magyar Délvidék kiváló löszös földjei dúsan ontották termésüket az érdekeltté tett földműves kezek alatt. Hogy mivel tette érdekeltté őket Tito? Azzal, hogy 17 katasztrális holdig meghagyta a termőföldet magánkézen. Nem erőltette a termelőszövetkezeteket. Nem is éheztek, mint mi.

Irigyeltük Jugoszlávia jobb életszínvonalát és szabadságát. Most már tehetjük, mert 1953. március 5-én meghalt Sztálin, aki letiltotta kapcsolatainkat az „imperialista-bérenc, amerikabarát láncos kutyával”. Feloldódott a hírzárlat, megszűntek az elítélő jelzők. Megtörtént a nagy kibékülés, a baráti összeborulás Belgrádban.

Új idők jönnek, új szelek fújnak. – gondoltuk naivan. Hiú reményeinket az elmúlt 50 év nem igazolta.

